

**John BERGSMA, *Jesus and the Dead Sea Scrolls. Revealing the Jewish Roots of Christianity*, Image, New York, 2019., XII + 257 str.**

Stručnjak za Stari zavjet i Spise s Mrtvog mora (Kumranske spise) na Franjevačkom sveučilištu u Steubenvilleu (Ohio, SAD) donosi nam svoje istraživanje podijeljeno u šest cjelina (»Introducing the Dead Sea Scrolls«, »Baptism and the Scrolls«, »The Eucharist and the Scrolls«, »Matrimony, Celibacy, and the Scrolls«, »Holy Orders and the Scrolls«, »The Church and the Scrolls«). Svako poglavlje završava sažetkom u nekoliko rečenica i bibliografijom za daljnji studij s autorovom kratkom opaskom o svakoj bibliografskoj jedinici. Nalazimo i ove dijelove: »Posveta«, »Uvod«, »Zahvale«, »Bilješke« te »Bilješku o autoru«.

»Posveta« (VII) bilježi da je autor ovo djelo posvetio Jamesu C. VanderKamu, profesoru hebrejske Biblije na Sveučilištu Notre Dame (Indiana, SAD), koji je autora upoznao sa Spisima s Mrtvog mora. »Uvod« (XI–XIII) upoznaje čitatelje sa svrhamu pisanja knjige. Prvu svrhu autor nalazi u mogućnosti otvaranja »prozora u misao i praksu judaizma Isusovih danâ«, napose s obzirom na novo svjetlo koje Kumranski spisi bacaju na »mnoge odlomke Novog saveza koji su inače zbunjujući ili teški za razumijevanje«. Evanđelje po Ivanu istaknuto je kao knjiga na koju Kumranski spisi bacaju posebno svjetlo jer postaje jasno da su neke znanstvene hipoteze o njemu netočne i da ih treba napustiti, upravo zahvaljujući dokazima koje nalazimo u Spisima. Druga svrha knjige je »pomoći suvremenim kršćanima (i drugim zainteresiranim osobama) shvatiti koje svjetlo Spisi bacaju na izvore kršćanske vjere«. Autor objašnjava da je logika rasporeda cjelina unutar knjige orijentirana oko »središnjih praksi kršćanstva«, od kojih se autor svjesno odlučio za krštenje, euharistiju, brak i svete redove. Želja je autora da ova knjiga pridonese suvremenim ekumenskim nastojanjima, osvjetljavajući zajedničke temelje i vjere i njezinih obreda.

Prva cjelina »Introducing the Dead Sea Scrolls« (1–27) sastoji se od dvaju poglavlja. Prvo poglavlje »The Archeological Find of the Twentieth Century« (3–14) daje kontekst, kako geografski tako i povijesni o Kumranu, tj. o »zapadnoj obali Mrtvog mora, južno od Jerihona, a sjeverno od Ein Gedija«. Pliniju Starijem (23.–79.) i Josipu sinu Matijinu, poznatijem po romaniziranoj verziji svoga imena – Josipu Flaviju (37. – 100.), i njihovim opisima esenske zajednice posvećeno je nešto prostora prije negoli je protumačena etimologija pojma »esen«. Čitatelji su upoznati s dnevnim životom esena i njihovim posebnostima u odnosu na farizeje i saduceje. Predstavljani su najznačajniji (najbolje očuvani) spisi zajednice, njih ukupno deset. Drugo poglavlje »Waiting for the Messiah« (15–28) orijentirano je oko mesijanskog iščekivanja kumranske zajednice, s posebnim osvrtom na lik mesijanskog Melkisedeka i proglašenje »nadnaravne jubilejske godine«.

Druga cjelina »Baptism and the Scrolls« (29–78) započinje trećim poglavljem naslovljenim »The Scrolls, John the Baptist, and Baptism« (31–43) u kojemu su predstavljene »sličnosti između učenja i načina života Ivana Krstitelja i članova kumranske zajednice« te se donose neke hipoteze vezane uz njegov odgoj, pouku i djelovanje. »The Scrolls, John the Apostle, and Baptism« (44–67) naslov je četvrtog poglavlja u kojem autor istražuje odnos između Evanđelja po Ivanu (za čijeg se pisca tvrdi da je prvotno »bio učenik Ivana Krstitelja«) i u nj ugrađene terminologije vlastite kumranskoj zajednici. Poglavlje zavr-

šava mišlju da nam poznavanje kumranske zajednice omogućava kontekstualno čitanje i »razumijevanje nekih njegovih inače zagonetnih obilježja«. Peto poglavlje naslovljeno »Baptism Today« (68–78) ističe da važnost koju krštenju pridaju novosavezni spisi postaje jasnijom ako imamo na pameti prisutnost »sakramentalnog realizma koji nije proizvod srednjega vijeka, već odražava židovsku praksu iz kasnog razdoblja Drugog Hrama«.

Treća cjelina »The Eucharist and the Scrolls« (79–121) započinje šestim poglavljem. Naslov poglavlja je »Did Qumran Have a “Eucharist”?« (81–92). Autor u razmišlja nad stvarnošću »euharistije« (sâm autor bilježi navodnike), koja je kod esena bila prisutna u specifičnom obliku (sveti obrok kruha i vina) i s posebnim značenjem (»zahvala Bogu i iščekivanje dolaska Mesije«). Tim spoznajama osvjetljava perikope o Posljednjoj večeri i ranokršćansko »razumijevanje slavljenja euharistije«. Sedmo poglavlje »When Was the Last Supper?« (93–109) nastoji razriješiti »diskrepanciju« koja postoji između izvještaja prvih triju i posljednjeg evanđelja, upućujući na postojanje različitih liturgijskih kalendara. Autor zaključuje da je neobične odlike evanđeoskih izvještaja i drevne otačke tradicije moguće lako objasniti ako prihvatimo da je Gospodin Isus proslavio Posljednju večeru u esenskom okruženju prema esenskom liturgijskom kalendaru. Posljednje (osmo) poglavlje ovog dijela knjige nosi naziv »Putting It All Together: Reading the Last Supper in Light of the Scrolls« (110–122). Autor u njemu smješta izvještaje o Posljednjoj večeri u kontekst židovstva prvoga stoljeća te zaključuje da tada »izvještaji poprimaju jarke boje«.

Četvrta cjelina »Matrimony, Celibacy, and the Scrolls« (123–158) ima na početku deveto poglavlje »Celibacy in the Scrolls« (125–138) u kojemu je istaknuta posebnost esenske sljedbe u odnosu na »druge grane drevnog židovstva«: obdržavali su celibat. Njihova praksa celibata osvjetljava Isusov i Pavlov nauk o temi celibata kao i razvoj spomenute prakse u ranom kršćanstvu. Deseto poglavlje »Marriage in the Scrolls« (140–158) posljednje je u četvrtoj cjelini knjige i donosi uvide u tematski razmjerno nepoznat dio Kumranskih spisa, tj. u njihov odnos prema spolnom i bračnom moralu. Autor ističe da je stav kumranske zajednice bio utemeljen na Knjizi o Tobiji te da se u tom smislu u tekstovima brak naziva »svetim savezom«, što je u skladu s pavlovskom teologijom braka izraženoj u petoj glavi Poslanice Efežanima.

Peta cjelina »Holy Orders and the Scrolls« (159–186) započinje 11. poglavljem knjige naslovljenim »Priesthood and the Scrolls« (161–171), koje je posvećeno »upravljačkim strukturama rane Crkve i kumranske zajednice«. Istaknute su njihove sličnosti, ali i razlike, te zajednička starosavezna potka na kojoj su obje strukture bazirane. »Priesthood in the Gospels« (172–181) naslov je 12. poglavlja u kojemu autor ističe sličnosti koje postoje između prakse kumranske zajednice i one prisutne u ranom kršćanstvu, tj. u samom djelovanju Gospodina Isusa, koji povjerava svojim apostolima posebne tri zadaće: tumačenje zakona, prinošenje spomen-žrtve i posredovanje oprostjenja grijeha. Poglavlje 13. »Priesthood in the Early Church« (182–187) na svega nekoliko stranica pred čitatelja stavlja značajne sličnosti koje postoje između nasljednikâ »Učitelja pravednosti« u kumranskoj zajednici i apostolâ u ranoj Crkvi, objašnjavajući ranokršćansko shvaćanje apostolske sukcesije.

Autor sada svrće svoj pogled na Pavla te u tom smislu šestu cjelinu naslovljenu »The Church and the Scrolls« (189–227) otvara 14. poglavlje »Did St. Paul Write Anything About the Church?« (191–204), koje se uglavnom fokusira na ekleziologiju Poslanice

Efežanima, a koja se, uspoređena s Kumranskim spisima (onima koji se odnose na esensku »svetu zajednicu«), savršeno uklapa u judaizam onoga vremena. Time je uklonjen i velik prigovor autentičnosti te poslanice, tj. za Pavla neobično velik naglasak na Crkvi. »The Scrolls, the Reformation, and Church Unity« (206–219) naslov je 15. poglavlja u kojemu smo upoznati s pitanjima vezanima uz Pavlovu teološku sintagmu »djela zakona« i činjenicom da nam Kumranski spisi uvelike osvjetljavaju njezin smisao jer u njima nalazimo jedini njezin spomen izvan Pavlova opusa. Posljednje (16.) poglavlje naslovljeno je »The Essenes and the Early Church: What Is the Relationship?« (221–226). Zaključak poglavlja je da eseni nisu »roditeljski pokret kršćanstva«, već su prije »bratski«. Iznimne sličnosti spomenutih zajednica pokazuju nam koliko je kršćanstvo »ukorijenjeno u vjeru i praksu Izraela«, a koliko predstavlja pravi *novum* svjetske pozornice. Knjiga završava »Zahvalama« (229), »Bilješkama« (231–256) i »Bilješkom o autoru« (257).

Vatroslav Siketić